

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

Tečaj IV.

V Ljubljani 15. maja 1864.

List 10.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Kratek obseg te zgodovine. I. doba od starodavnih časov do preselovanja narodov (romanka doba) pripoveduje stanje ljudske šole pri starih omikanih narodih, Grekih, Rimljanih in Judih. Greki imajo očitne ljudske šole; njih mladost se v vsem potrebnem — tudi v bogočastji podučuje; vjeti Greki zanesó gerško izobrazbenost v Rim; bogati izmed njih imajo domače učenike, ljudstvo pa obiskuje očitne šole. Pri Judih, izvoljenemu ljudstvu božjemu, ima vsak terg očitno šolo za dečke. O Kristusovem času so Judje že po celem svetu; apostoli oznanjujejo keršansko vero naj pred Judom in si odpočijejo v sinagogah. Pervi začetek keršanske ljudske šole po zgledu judovskih učilnic. Pri vsaki keršanski cerkvi šola za katehumene. Keršanstvo se razširjuje po vsem cesarstvu; tedaj so povsod učilnice, kjer se podučuje v keršanski veri in drugih vednostih tedanjega časa.

II. Germanska doba. — Od občnega preselovanja narodov do verskega razkolništva pod Lutrom Martinom.

Rimsko cesarstvo na zahodu razpade. Novi naseljenci sprejmejo keršansko vero; z njo se tudi vnovič ožive stari nje zavodi. Karol Veliki razširjuje keršansko omiko po svojem cesarstvu in vpelje povsod ljudsko šolo kot naj poglobitnejši pripomoček. Žalostne dogodbe po njegovi smrti zatirujejo keršansko omiko, tedaj tudi ljudsko šolo. V 11. in 12. stoletji se ljudska šola kaj lepo razcvita. Začenjajo se številni mniški redovi, nastopi čas križanskih vojská, ljudstvo hrepení po omiki,

da bi si svoje stanje zboljšalo. Iz katedralnih šol postajajo vseučelišča. Ljudsko šolo oskerbljujejo baccalaurei in licentiati, ktere pošilja rektor magnificus. Ljudstvo je izobraženo, kajti surovo ljudstvo ne stavi takih spominkov, kakorsne je stavil srednji vek. — Ščasoma se veliko na zeló obrača. Evropa zdivjuje v domačih bojih.

III. Keršanska ljudska šola v novejših časih. Nastopi cerkveno razkolništvo, samostani in ž njimi mesta za ljudsko izobraženje se zatirajo. Postanejo hude vojske zavoljo vere; cerkev se obnovi v tridentinskem zboru, začne znovo skerbjo skerbeti za ljudsko podučenje; protestantje začnejo iz vgrabljenega cerkvenega premoženja ljudske šole staviti; pri teh in unih razširjuje ljudska šola vero (konfession). Žalostna 30 letna vojska nastane, Nemčija zgubi polovico svojih prebivavcev, druga polovica pa toliko, da ni popolnoma surova postala. Možje zbrani v Minstru, da bi mir sklenili, izrekli so važne besede: „Šola naj ostane pri cerkvi“. Šolski bratje se začnejo l. 1680. Po šolah vlada pedantizem, ker manjkalo je sposobnih učiteljev. Amos Komenius nasvetuje že v 17. stoletji podučevanje bolj naravno; v 18. stoletji pa sploh vse želi šole zboljševati. V srednjem veku je bilo podučevanje v veri na prvem mestu, sedaj se pa je naj bolje skerbelo za podučevanje v materielno koristnih rečeh. Obveljá misel, da se morajo razun učenih šol napraviti tudi šole za narod, v kterih se bode podučevalo v rečnosti. Pervi začetek naših glavnih in realnih šol na Nemškem v Franke-tovi sirotišnici, pozneje to nadaljuje Kristof Semler v Hale, Häh v Berolinu. Njegovo metodo posname opat Felbiger, in kar je dobrega, vpelje v katoliške šole. — Neverni Ruso spiše tudi svoj navod za odgojevanje; Basedav napravi svoj Filantropinum v Desavi po njegovem sistemu; Pestaloci povzdiguje pozneje svojo metodo (kazavni poduk). (Konec prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Tretji predelek.

Zloženi stavki.

Preden se tukaj spuščam v daljno pretresovanje, opomniti moram, da se slov.-nemška „Gramatika“ drugačnega reda derži, kakor nemško-slovenska „Gramatika“, ker tam pridejo

naj poprej pod XXVIII. vezniki in ozirni zaimki na versto in pod XXIX. prinese nauk od prostih in zloženih stavkov, tukaj pa (v nemško-slovenski „Gramatiki“) in menda po vseh drugih slovnicaх pridejo pa naj poprej zloženi stavki in vezniki, ki se rabijo v priredjih (Satzverbindungen) in potem v podredjih (Satzgefüge), in ozirni zaimki se vmes vpletajo. Tedaj pod XXVIII. slov.-nemške „Gramatike“ naj bi se obravnavali stavki sploh in potem samostavniki in vezniki, ki se rabijo pri samostavniki, pod XXIX. naj bi se obravnavali odvisni stavki, vezniki njih z glavni stavki in ozirni zaimki. To bi bilo menda bolj pravilno, in težav pri učenju bi ne bilo zavoljo tega večih.

Dokler se pa slov.-nemšk. „Gramatika“ svojega reda derži, spremljajmo jo tudi mi, kajti na tem ne stoji toliko, ali se to ali uno prej pové, samo da se dobro umeje.

XXVIII.

Vezniki in ozirni zaimki.

Vaje nemško-slovenske.

Der Mensch denkt. Gott lenkt.

Hier kommen zwei Sätze vor; am Ende jeden Satzes steht ein Punkt. Diese zwei Sätze gehören dem Inhalte nach zusammen . . denn der Mensch denkt sich das Seinige; es geschieht in der Welt jedoch alles nur so, wie es Gott will. Diese zwei Sätze kann ich daher zusammen setzen. Ich verbinde sie mit einander durch das Wörtchen und. Der Mensch denkt, und Gott lenkt. Mit dem Beistrich scheide ich diese beiden Sätze von einander.

Stavki pod čerko *a* so priredniki ali glavni stavki, in se rabijo taki vezniki, ki so jim primerni.

Ich freue mich. Der Frühling naht. Ich freue mich, wenn der Frühling naht. Ich wiederhole meine Bitte. Ich grüsse dich herzlich. (Indem . .)

Stavki pod čerko *b* so podredno zloženi stavki, tem so tudi vezniki primerni.

Der Schüler wird belobt. Der Schüler, welcher fleissig ist, wird belobt. Die Frau reiset heute ab. Die Frau hat uns gestern besucht. = Die Frau, welche uns gestern besucht hat, reiset heute ab.

Ravno tako se ravna z drugimi stavki.

Wer fromm lebt, der hat lange gelebt. = Derjenige, welcher (zusammengezogen.) Wer fromm lebt, der (dieser) hat lange gelebt. Kdor = Tisti, kdor pravično živi, dolgo živi.

Ravno tako z drugimi stavki te verste.

Pod čerko *a* so pridevni stavki zvezani z glavnim stavkom po ozirnem zaimku *keri* (ki).

Pod čerko *b* so osebkovi stavki, kateri so vezani z glavnim stavkom po besedah *kdor*, *kar*; v glavnem stavku pa stoji kazavno zaime *ta*, *to*, *tisti*, *uni*, *uno* ali kak drugi kazavnik.

(Dalje prih.)

Pisma dveh slovenskih učiteljev.

Na Pustem polji 8. velikega travna 1864.

Dragi moj Svetoslave!

Včeraj sem se sprehajal kraj bistrega potoka, in nehote sem začel mermrati besede znane pesmi: „Kje so moje rožice, pisane in bele? . . . kje je hladni potok moj, kjer sem se sprehajal? . . . kje je moja utica?“ . . . Lej ga no, kaj bledeš, zavernil sem sam sebe, ozri se okoli, kaj ne vidiš, da ravno sedaj rožice vzdigujejo iz tal glavice, in potok kaj glasno šumljá, ker po gorah sneg kopní, utica bo pa zelena, kedar začne fižol rasti, ako ga červ ne podjé. Kaj tedaj hočeš s to pesmijo? Kdo bode neki tužen o tem veselem času, ko se vsa narava veseli? Toda, dragi moj sobrat, na šolskem polji je zima poparila drugačne cvetice, ktere nikdar več zelenele ne bodo, drugačen potok je za me usahnil, kakor tisti, od kterega pesmica govori, in moja utica ne bode več zelena, akoravno červ ne bo fižola podjedal.

Kakšne visoke, morda še preveč visoke misli so me navdajale, ko sem dobil v roke spričalo, da sem poterjen učitelj; serce mi je tolklo kakor kladvo pri veliki fužini, ko pervikrat stopim med otroke, in vidil sem pred sabo prihodnost v naj lepših barvah; in sedaj ko učiteljarim že nekoliko let, kako nizko leta sedaj moj duh, serce moje je do šole popolnoma omerznilo, pred mojimi očmi je bodočnost tako temna, kakor oblačna noč brez zvezd; up veselejše prihodnosti je splaval po vodi. V šolo hodim, ker ravno družega ne znam, pa komej čakam, da ura mine, pa hajd ven! Cel dragi dan nisem drugikrat vesel, kakor tačas, ko ura 4 bije.

Pa zakaj bi ne delal tako? Nekoliko let se že trudim tukaj in nikjer ni viditi, da bi bil kaj opravil. Otroci so nauka tako siti, da ga kar več prebaviti ne morejo, in se mečejo ž njim, kakor malopridneži, kedar so se kruha preohjedli. Svarim, učim, opominjam, prosim, hudujem se, pa vse je bob ob steno. Mladost je samopašna, kakoršna bila je poprej; kedar otroke kaj terje primem, jih ni več v šolo. Ljudem nikoli ne

vstrežem: enim sem preojster, enim premehek, eni pravijo, da premalo znam, drugi da ne umejem podučevati; in kar pa človeka naj bolj zdražiti more, je, da vse napake otrok meni podmetajo; veški modrijani z glavami kimajo, rekoč: „Kakoršen učitelj, takošni otroci“. Soseđa Ropotulja mi je unkrat kar na ravnost rekla, kaj vendar počnem z otroci v šoli, da so noroglavji; poprej vendar niso bili takošni, dokler niso hodili v šolo. Ljuba soseđa, ji pravim, pridite, vendar enkrat v šolo, in sami se bote prepričali, kako je to, vsaj do zobca ne morem vam tukaj vsega pokazati.

Naj bo že vse to, kakor more biti, jaz enkrat rečem, da ni bolj zopernega in nehvaležnega stanu na svetu od učiteljskega. Nobenega stanu tudi tako ne zasmehujejo in na drobno sitice ne devajo, kakor ravno učiteljskega. Tukaj hoče vsak več vediti, hoče svetovati in ukazovati taki, ki še šole od znotraj vidil ni, in ni družega učil, kakor konja in vola orati ali pa psa krajcar pobirati. Po časopisih in drugih knjigah nas stavijo ljudem na posmeh, in oče rad pripoveduje otrokom, kako je učitelja dražil, ga za nos vodil i. t. d. Se celó dunajski cerkveni list, ki ima sicer toliko takta, ni vedil letos ob novem letu bravcem ugodnejše smešnice prinesiti, kakor da je na drobno razlagal, kako vadimo učence o novem letu srečo vošiti. Kaj pa bi človek rekel še le od drugih časopisov? Kako zeló je tudi svet pripravljen, da nas pripravlja ob dobro ime! Naj učitelj razposajenega dečka po nesreči malo na licu zaznamova, že ga ljudje sodijo na vislice.

Bolje bi jo bil gotovo zadel, ko bi bil šel derva cepit ali na cesto kamnje tleč, ne bil bi imel toliko sitnosti in zopernosti, in bolj mirno in zadovoljno bi živel, kakor sedaj živim.

Kako se pa tebi, ljubi moj, kaj godí? Slišim praviti, da bi ti svoje šolske službe ne hotel zamenjati za cesarski prestol. Je li to mogoče? Mar ne nosiš tudi ti jarma, kakoršen mene tako terdo žuli. Mar ti ne čutiš toliko? Povej mi vendar, kako čem ravnati, da se bom tudi jaz štel tako srečnega kakor se ti čutiš. Svetuj mi, kako si morem težko breme vsaj nekoliko zljajšati. Hvaležen ti bom za dober svet, in na tanko ga bom spolnoval.

Tvoj odkritoserčni
Tugoslav.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXII.

T. Sem sem poreden, praviš ti; tedaj misliš, da je poreden tisti, ki se po redu ravna?

U. I kdo pa?

T. Res bi človek mislil tako, ali vendar je med Slovenci, po Kranjskem posebno, v nasprotnem pomenu navadna ta beseda, in ni še zdavnej, kar mi je znan slovničar tožil, da se po nekterih knjigah napčno piše *neporeden* namest *poreden* (*lascivus, procax, muthwillig, boshaft*).

U. Kako jo tedaj razlagajo?

T. Eni iz *po* in a) *red* (*ordo*), eni pa iz b) *vred* (*noxa, vitium*); in Metelko piše v svoji slovnici str. 89: *poreden muthwillig, vielleicht von dem veralteten vred Schade, durch Elidirung des v.*

U. Kteri so pa moje misli?

T. Kmali potem, ko je omenjena slovnica prišla na dan, je pisal iskreni Jarnik o tej besedi to le: „poréden heisst in Kärnten ehrbar, ehrsam, und neporeden muthwillig, gleichsam ordinatus et inordinatus. Die Krainer liessen also für ihre Bedeutung das so nothwendige *ne* hinweg. Irrige Wortformen müssen aus der Nachbarschaft verbessert werden. Ein Pendant dazu ist das Unt. Krnt. čem'rn statt dem Ober Krnt. richtigeren *nečem'rn*“. In Kopitar je pisal nekđaj dr. Jak. Zupanu šaljivo: „Vale et sis minus rejen, et magis réden et poréden i. e. diligens ordentlich“.

U. To je pa smeh in resnica. Jest tudi tako terdim. Jarnik in Kopitar sta oba sloveča knjižnika, kterima se sme verjeti.

T. Da je uni pomen res star, kaže nam tudi to, da je že leta 1764. Fil. Jak. Repež, orglar v Ložu, dal nekaj markovih pesem „Nebešku blagu — romarjem na Križni gori“ na svetlo in se je podpisal: „narna vredniši in narporedniši hlapec Kristusov“.

U. Morebiti je tudi to smeh in resnica. — Kaj pravijo o tem drugi Slovani?

T. Kar vem, imajo vsi obe besedi: a) *red, rjad, porzad, porjadok'* itd. (*ordo, sors*), in b) *vred, vrijed, wrzed* (*damnum,*

ulcus.), in vrediti, vrijediti, uvrijediti, vreždati (laedere, nocere, offendere in vulnus) v pomenu raniti telesno in dušno.

U. Kako je v staroslovensčini?

T. Stara slovensčina ima te besedi v povedanem pomenu: red', pored' ordo, sors, red'n' aptus, redov'n' sequens, red'nik' conductor, pored'n' ordinatus; vréd' lepra, damnus, jactura, vulnus; vréditi, vréždati laedere, nocere, affligere; vréd'n' pa pomeni a) corruptus, mancus, in b) dignus, kar v slovenskem vreden, v serbskem vrijedan.

U. Po tem takem se stsl. vréd'n' vjema z nsl. poreden v dvojnem, tolikanj razločnem pomenu.

T. Murko ima sicer poreden eig. ordentlich, ordnungsmässig; gem. muthwillig, ausgelassen; in vréditi einrichten, ordnen, vrediti pa mästen. Vred je znana persna bolezen; verdan je, pravijo, in verdnik je neko zelisče, dobro zoper to bolezen. Verdian, verdnik je enaka glasnikova prestava, kakor v dervo namesti drevo, drevje; germi nam. gromi, derl, terl n. drel, trel, stolp, volk, dolg n. stlop ali stl'p, vl'k, dl'g itd.

U. Po gorenji Kranji, zlasti v Poljanah, v Javorjah itd. pravijo verdjati, verdjan t. j. v red djati, v red djan. Kadar se očanec dobro nakósijo ali najužinjajo, pravijo: No, hvala Bogu! lepo sem se verdjal, zdaj sem pa verdjan.

T. Reče se tudi verdeti, t. j. v red deti n. djati, in od tod verdévati, verdéva — prav lepo slovenski. Sicer je težko ločiti pomen samo po naglasu v naši pisavi: vréditi (ordinare) in vrediti (vulnerare).

U. Tu naj bi naši vavekovci v tanjo razločbo sprejeli v ter pisali poreden ordinatus, diligens, in povreden lascivus, laesus?!

T. In vréden kakor v staroslovenskem: a) corruptus in b) dignus? —

Malikoslovje. *)

Spisal Fr. Metelko.

Preden je Slovenom dobrotljivo solnce prave vere po božji milosti prisijalo, so po zgubljenem božjem razodenji, kakor drugi

*) Od kod beseda malik? — Nekteri ménijo, da so nekdam rekli mali bog (Hausgötze); nekteri pa ménijo, da jim je bil v tém pomenu molik (zdaj poméni mólík Roženkranc). Jaz pa pravim, da je beseda „malik“ iz Goškega manleika, v srednje - visoko - nemškem manalíkhó, kí človeku podobnega poméni.

narodi, v tami malikovavstva tičali; pa vender tudi pri svoji otamnjeni pameti so si mislili, da mora biti mogočno bistvo, kateremu so vse stvari podveržene. Le lastnost in volje višjega bistva niso mogli spoznati, zato so si mislili: da je več bogov, da skorej vsaka reč ima svojega posebnega boga, da so med seboj v prijaznosti ali sovraštvu kakor ljudje, in da se jim z opravljanjem vnanjih šeg vstreže in njih prijaznost zadobi.

Ker imajo na Slovenskem še zdaj marsikteri kraji in osebe svoje imena od nekdanjih krivih bogov, in ker so se ostanki nekterih šeg, s kterimi so malikovavci svojim bogovom služili, noter do današnjih časov še ohranili; tedaj je treba za doveršeno znanje lastnih imen in šeg malikovavstvo nekdanjih Slovenov poznati. Učeni gosp. Dr. Hanuš je malikoslovje v svojih bukvah (Slaw. Mythus, Lemberg, 1842.) na dolgo in široko popisal, od koder tukaj le kaj malega posnamem in povém.

Avska (avša?), boginja zarje, Bezlea, boginja mraka, Breskta tme, Varpulis viharja, Pogoda lepega vremena, v spremljavi Peruna nar višjega boga. Avšve ¹⁾ bog nasledka solčnih žarkov t. j. žétve. Po žétvi so njega slovésno česčenje obhajili, in jim je bil bog rodovitnosti, od ene strani polétnega, od ene pa tudi zimskega solca. Avšve kot polétno solnce in Sotvar sta eno, tako sta Avšve kot zimsko solnce ali Kurhos ²⁾ tudi eno, ali Avšve se spremeni v Ziemneka ³⁾ injenja biti Avšve t. j. svetilnik.

Baba, boginja porodništva, od tod babica (Hebamme); ima pa dobro in hudo stran, tedaj: Zlata — Baba in Ježi — Bába. Od nje so si mislili, da oživlja in mori, zato se je zvala tudi Ziva in Móra (Morana, Marjana). Baba je bila po njih mislih zdaj boginja polétja in življenja, zdaj zime in smerti. Po svojih mislih so s tem zimo odpravili, da so sédmi dan po mlaji mesca Sušca njeno podobo (postavo, balvan) v dolgi versti spremljevaje slovesno po mestu nosili, in po tem v réko vergli. In še zdaj je nekaj spomina te slovésnosti v sredi posta pri vsih Slovanih. Pri nas pravijo, da sredopôstno srédo Babo žagajo. Na Poljskem in Silezijskem nosijo otroci žensko podobo

1) Avšve je popačena beseda od osvet, osvetilnik.

2) Kurhos, Krugis, Kurcho ali Kurko pride od krùh.

3) Ziemienik je zémeljnik; njih zémeljni bog je bil Kurhos t. j. krùh, kar se razločno vídi iz teh besedi H. p. 227: „Semel in anno collectis frugibus consueverunt confingere (po družih confringere) et pro Deo colere, cui nomen Curcho imposuerunt“.

na dolg drog natakajeno po méstu, pojó žalostne pesmi, zadnjič jo čez most v réko veržejo, in po tem veseli in poskakovaje domu tekó. Na Pemskem med tem pojo: „Giz nesem smrt se wsi, nové leto do wsi“ t. je: Smert nesemo iz vasi, novo leto v vas. Ali pa: „Smrt plyne po wodě, nové léto k nam gede“ t. j. Smert plava po vodi, novo leto k nam gre. Ali pa „Smrt g sme wam zanesly, nové leto pžinesly t. j. Smert smo vam odnesli, novo leto prinesli.

Od te boginje ima pri nas in družih Slovanih veliko krajev svoje ime: Babina ¹⁾ Gora, Babina Polica, Babino Polje, Babini Vert itd. Tudi na Macedonski meji je gora, ki se ji pravi: Babagora.

Baram, Param, Parom pri Slovakah, Brama pri Indjanah, je kar pri starih Slovenih Perun, to je nar mogočnisi bog, od besede periti, ki pomeni s strelo zadeti ali zdrobiti.

Barovit, Borevit, Porevit, Harovit, Garovit, Gervit, Svetovit, Rugevit. Vit je bil solnčni bog s predstavi po raznih razmérih. Bar-, Bor-, Por imajo svoj korén v per-iti; Har-, Gor-, Ger- v jar-o; Rug- morebiti v rik-ati, ruk-ati. Rugevit je stal velikrat v sredi mesta na prav visokem kamnitem ali lesenem stebru. Gl. Svatovit.

Belibog ²⁾ je bil po njih mislih prijazen, bog svetlobe; temu nasprot pa Černibog je bil sovražin, bog tame. Uni je bil delivec vsega dobrega, ta pa je napravljaj vse hudo. Belibog, Belevit, Svetovit so dobri duhovi; Černibog pa Zlebog, Bés ali Pekelnik so hudóbe.

Bele žene ³⁾ se v več slovenskih krajih imenujejo dobri duhovi. Na Kranjskem jih imenujejo „rojenice“, na Koroškem „sibile prerokile“, na Žili „bele ali častljive žene“, v Rožju „želik — žene“, v nekterih krajih na Kranjskem in Štajerskem „morske déklice“. Tudi Nemci na Koroškem v Labudski dolini jih poznajo in jim pravijo „Heidnische Weiberl“, drugi ponemčani Korošci jim pa pravijo „Wile — weiss“ ali „Weisse — Frauen“. Te so prebivale skorej v vsaki duhovni ali župi (fari) na stanovitnih mestih: v pečinah, pri virih, potokih in rekah. Tukaj so živele svobodne ali samosvoje, nezakonske, ločene od

1) Prilog babin,a,o razločno pokaže, da se na omenjeno Babo nanaša in ne sploh na babe, ker bi se sicer Babja Gora itd. reklo.

2) Belin in Belinež je Apollo po P. Markotu.

3) Tem nasproti je na Koroškem znana perhta ali perhtra baba. Perhta t. j. prašna ali umazana, povaljena; kar pomeni, da je gerda in huda.

moških. Na Koroškem so prebivale: v spodnji Roški dolini blizo Kaple; proti jugu v gori Ostrovci. Tukaj se še vidi ognjišče: v Žalik - jami, ne deleč od Bilčevesi (Ludmannsdorf), in še v več družih krajih kažejo mesta njih prebivanja. Bele žene niso rimske Parke, pa tudi ne greške Nimfe, ampak prave slovenske bitja iz predkerščanske dobe, staroslovenske prerokinje, in duhovnice vere naših prednikov. Pravijo, da so prerokovale prihodnje vreme, sanje izlagale in učile polje obdelovati, rudo kopati in železo variti. Tudi pravijo, da so zdravilno moč vsacega zelišča poznale in zdravila pripravljale. Na solncu, luni in zvezdah so prihodne reči brale in od tod pravile, kdaj in kako je prav sejati. Pogosto so hodile v vasi ljudem dobrote deliti; s posebnim veseljem je kmet katero na svojem polji zagledal, ker si je mislil, da bo potem polje obilniši rodilo. ¹⁾

Pravijo, da zato so bele žene pobegnile in se poskrile, ker so ljudje po noči začeli razsajati, ukati in žvižgati.

Bile, vile (t. j. béle) pomeni pri nekterih Slovanih duše, ki so se iz svojih trupel že ločile, skorej je gotovo, da imamo bilje (Totdenoffcium) ravno od tod. Sveto petje za béle, bile t. j. dobre duše. Ali ni od tod Veles (namesti Beles) in Pilvit (namesti Beli Vit)?

Bentis pozneji Radegast ²⁾ je bil bog popotovanja in kupčstva.

Berstuk pri Prusijanih ³⁾, sicer Parstuki ali Parstuci (persta dolgi), tudi Koltki (morebiti namesti goltki) in Pikuliki ali Pekelniki so malički.

Bludički (blodički) t. j. veše, so bili tudi zli duhovi.

Bésna (Wesna) je bila kakor Živa boginja pomladi. Od tod imé Bésnica.

Bobo, Bobon, Bobók, pemski Bubók, rusovski Buka, slovenski Bavbáv ali Mertvoláz, pa Kášče, košče (od kost, Skelett) so hudi duhovi.

(Dalje sledi.)

1) Kar se v nekterih krajih pripoveduje od belih žen, ravno to je v družih krajih slišati od Vil.

2) Papanek („Hist. gent. Slav.“ p. 169) pravi: „Radokost quondam famosus heros, dein inter deos relatus et a Slavis in figura herois adoratus“.

3) Prusija (Preussen) od kod? — Od Po-rusija; od tod tudi perušan, ki v Persovskem pomeni ljudstvo. Hanuš str. 82.

O boleznih, napakah in drugih škodljivih rečeh pri sadnih drevesih.

(Spisal A. Štamcar.)

(Dalje in konec.)

XVI. Škodljive vremena.

Preobilna mokrota, kakor tudi suša sadnemu drevju zelo zelo škoduje. Mesca malega in velikega travna, pa tudi rožnika potrebujejo drevesa primerne mokrote, brez ktere bi ne zastavile svojih navadnih listnih, cvetnih ali sadnih popkov, tudi v rasti bi zaostajale zavoljo prebornega živeža. Sadje bi bilo prav drobno in bi pred časom izpadlo. Vendar se pa suši veliko ložeje zabrani, kakor moči; ako se okoli drevesa prav dobro z vodo poškropí, da voda do korenin pride, je drevesu v suši zelo pomagano. Veliko hujshe škoduje drevju preobilna mokrota; iz nje veliko drevesnih bolezen izhaja. O deževanji cvetje postane bolj černo in rumeno, poslednjič izpade in sadni pridelki so za tisto leto ob tla. Ako se vreme naglo spreminja, t. j. kedar na vročino hitro dež in merzla sapa pritegne, drevju škoduje toliko, da se listja ali perja prime nekaka moknata rosa; listje je po verhu belo pikasto in tudi bolj debelo, kar pa tudi gotovo sadnemu drevju živež zaderžuje.

XVII. Drevju škodljive živali.

1. Zajec drevesne mladike posčiplje, ali če je malo drevce, ga tudi pri sredi tako odgrizne, kakor bi ga s škarkjami odstrigel, včasi tudi po deblu kožo tako ogloda, da se težko več zaraste. Kozja in zajčja slina, še bolj pa zob, je sadnemu drevju hud strup. Kteri pripomoček je zoper zajca, ne morem jaz gotovo reči, ker zajec v mojo drevesnico ne pride, tedaj sem v tej reči premalo skušen. Gotovi pripomoček je pa in tudi ostane, če zajca s svinčeno kroglo in smodnikom pokadiš, potem ti ne bo nikdar več škode delal. Drevo pa z apnom pobeli, ker zajec se belega drevesa boji.

2. Miši in kertice, ktere korenine in deblo oglodajo in koreninice tako čisto pojedó, da drevescu samo deblo še ostane in v zemlji tiči. Temu merčesu jaz po večletni skušnji tako le postrežem: Pred ko sneg pade, že pozno jesen sim ter tje med drevesca male prekope skopljem, v ktere denem zelenega olubja od nagnojevega lesa, in ga zopet s perstjo zasujem. To olubje mišim tako hudo dene, da vse pobegnejo iz drevesnice.

3. Kebri, ki se pa lahko polové zjutraj, ko je še zrak bolj merzel in dokler so še okorni, če se namreč pod drevesom rjuha ali plahta pogerne, drevo dobro potrese, da padejo doli.

4. Mravlje in uši. Kjer so mravlje, tam so gotovo tudi uši. Uši naj se pa kar s cunjó pomečkajo do čistega, in drevo bo nehalo hirati.

5. Gosence so zelo škodljive stvari; mlado drevce tako končajo, da se posuši; staro drevo pa za več let storé nerodovitno. Da se pa gosence odpravijo, se mora: a) vsako pomlad drevje čisto otrebiti, b) odrasčene drevesa z apnom pobeliti. c) okoli drevesa jesen zemlja nekoliko odkopati, da se gosencičina zalega tudi v zemlji zatare, d) vsaki večer ali jutro je dobro drevesa otresti in spodaj kako plahto pogerniti, da se gosence ložeje polové. e) Tiste ptice, ktere gosence pokončujejo, se ne smejo loviti in pobijati, ampak še le privaditi se morajo na verte; tiste ptice pa, ki sadnemu drevju škodujejo, p.: kalin, kos, šinkovec, pšoga, vrana i. v. d., moramo pa od sadnih dreves odganjati. Vendar je pa veliko več takih ptic, ki gosence obirajo in nam koristijo, kakor unih, ki nam škodujejo. Zahvalimo Boga za neskončno modro stvarjenje! —

Književnost.

„Živalstvo. Prirodopis za niže gimnazije in realke. Spisal A. Pokorny. Poslovenil Fr. Erjavec. V Celovcu 1864.“ To spretno knjigo priporočamo učiteljem posebno za rečni nauk v šoli, pa tudi v porabo za šolske darila.*)

„Lahkoverni. Vesela igra v 3 djanjih. V Zagrebu 1864.“ To igro je spisal nekdanji verli učitelj v Vinici g. Bernard Tomšič, in njegov sin, učiteljski pripravnik v Zagrebu, jo je dal na svitlo in s tem postavil blagemu očetu lep spominek. Priporočujemo jo tedaj posebno učiteljem, pa tudi drugim marljivim domoljubom.

Novice.

V šolskem letu 1863 je bilo na Kranjskem 14 glavnih, 162 malih in 54 še ne prav vredjenih šol, vkup 230 šol; med temi je bilo slovenskih 128, slovensko - nemških 84 in 18 nemških šol. Obertnij-

*) Pri tej priliki zahvalimo čast. gosp. Luka Sveteca za iztise „Živalstva“, ki jih je podaril tukajšnjim gimn. učencem, kar je res hvale in posnemanja vredno.

skih šol za dekleta je bilo 7, ponavljavnih (nedeljskih) šol pa 198. Za vsakdanjo šolo ugodnih otrok je bilo 51.379, v šolo jih je hodilo 28.667, za nedeljsko šolo ugodnih učencev je bilo 17.164, v šolo jih je hodilo 16.080; učiteljev je bilo 195, podučiteljev 29, učiteljic 20, podučiteljic 16, učiteljic za obertnijsko šolo 14, učiteljskih pripravnikov pa 30. Vidi se tedaj, da je v vsakdanjo šolo hodilo 56% za šolo ugodnih otrok, v nedeljsko pa 60% zeló tako kakor vlni. Kakih 100 duhovnij, večidel v goratih krajih, pa je še vedno brez vredjenih šol.

Iz Polhovega Gradca. — V zadnjem listu nam je „Tovars“ podal imenik udov naše mlade družbe v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam. Vidi se, da je še mnogo učiteljev, ki nikakor nočejo pristopiti k tej koristni napravi; takim mladim učiteljem, se vé da, se ne manjka nikoli praznih izgovorov, in vse prigovarjanje je pri njih bob v steno. Poglejmo po drugih krajih, p. na Česko, kako tam učitelji cenijo take družbe, ki se tedaj od dne do dne lepše razcvitajo. Brali smo, da na Českem, kjer imajo 4 take naprave ali družbe so te družbe že l. 1859. imele blizo 400.000 gold. premoženja. Tudi od naše družbe se more reči, da si je v 3 letih res lepo premoženje nabrala, pa vendar še potrebuje vedno podpore, da ne pojde rakovo pot. — Torej, ljubi sobratje, ne odlašajte in pristopite, kakor hitro je mogoče, k tej družbi! O koristi te družbe ni potreba veliko govoriti, sej to vsak lahko spozná, če le pomisli, da ima vdova 1200 gold. pri tej družbi naloženih, ki ji dajejo 60 gold. letnih obresti, lepo podporo ali penzijo. Takim učiteljem, ki se s tem izgovarjajo, da je to prevelik davek, če pristopijo k tej družbi, jih le vprašamo: če ste že zdaj tako revni, da si ne morete toliko pritergati in prihraniti, da bi vsako leto 4 — 6 gold. plačevali za svojo družinico, kako se bo pa še le po vaši smerti godilo ubogim vdovam in sirotam vašim, ali ne bodo v ubožtvu zdihovali in še morebiti kruha prosili? — Vi pa, ki ste morebiti tako srečni, da vam je Bog dal toliko premoženja, da bodo vaše vdove in sirote tudi po vaši smerti brez druge podpore lahko živele, — podpirajte pa to družbo iz kersanske ljubezní do svojih manj premožnih bratov! Dobro delo ne bo brez plačila.

Leop. Božič.

Iz Ribnice. (Učiteljski zbor.) Imeli smo učitelji zopet shod 28. preteč. m. Sošlo se je 13 g. g. učiteljev in 3 g. g. kateheti. Res, ta dan je bil za nas vse kaj vesel. Sej na svetu večjega veselja ni, kakor če se stari prijatli in sobratje po dolgi ločitvi zopet snidejo in eden drugemu svoje nadloge potožijo, eden drugega tolažijo, eden drugemu veselje in serčnost delajo, svoje skušnje o tej in drugi reči razodevajo, ter tako eden drugemu iz neprilik na pravo pot zakerniti pomagajo. Bog nam daj še mnogo tako veselih dnevov doživeti!

Odgovarjali smo na vprašanja, ki jih je preč. knezošk. konzistorij razpisal 15. febr. t l. namreč: a) Ktere poglavitne vodila naj si vsaki učitelj izvoli za svoj namen iz nemških Hermanovih vodil (Unterklasse, Sprach- und Sachbuch. etc.) za poduk v slovenskem branji? b) Zakaj naj učitelj po navadnem vodilu pri poduku v številjenji z začetniki počasi napreduje, in kako naj stori, da bo ta nauk nikaven in priljubljen; in ali naj se učenci malih šol tudi učé desetnih drobov, in

tričlenke in kako? c) Kako naj se mladost napeljuje, da se bo prav pobožno in lepovedno izobraževala? — Odgovarjali smo na te vprašanja pismeno nekaj po slovenski, nekaj po nemški, večidel precej obširno. Spoznalo se je, (a) da je zelo potrebno, da si učitelj vse vodila iz omenjenih knjig (posebno, ki so v vvodu prisvoji, in jih pri poduku v branji porabljuje. Se vé, da te vodila so naj pred za obravnavo nemških beril odločene; pa kar pri nemških berilih veljá, veljá tudi večidel pri slovenskih, laških, francoskih, i. t. d.

Ako učitelj hoče, da se bodo otroci kdaj brati navadili (naj bodo ktereга koli jezika), jih mora naj pred čerke učiti. Ako pa učitelj hoče, da bo branje učencem kaj koristilo, mora skerbeti (naj bodo ktereга koli jezika in naroda), da to, kar berejo, dobro razumejo, si prav zapomnijo, in pri prilikah si tudi iz tega, bodi si zgled ali svarjenje, jemljejo kaj dobička. Tedaj naj učitelj vsaki berilni spis dobro razloži učencem, da ga dobro razumejo. Naj si tudi prizadeva, da jim vse neznane reči, od katerih se bere, po moči s primernimi podobami počita, zakaj, kar otroci v podobah (še bolje v natvori) dobro ogledujejo, jih navadno vse bolj miče, bolj veselí, in se jim tudi vse boljše prillega. — Pred vsem naj učitelj pri podučevanju v branji učence vadi, da bodo reči, od katerih berejo, dobro pregledovali, jih na tanko premišljevali in od njih pravilno govorili ali pripovedovali.

O drugi reči (b) se je nekako tako le govorilo: Pri vsakem imenitnem delu se mora počasi postopati, ako se hoče kaj dobrega narediti, — koljko bolj to veljá še le pri začetnem poduku v številstvu! Ravno ta nauk je zdaj eden naj imenitnejših v naših ljudskih šolah. Svet napreduje v vseh rečeh, — tedaj se morajo tudi učenci že zgodaj vaditi številiti, ker ravno ta nauk je naj sposobniši, da bistrí in razvija otrokove dušne moči, in je nekako poglobitna podlaga vsim drugim naukom. Ker so pa mladi učenci v mislih in razsodbah večidel še prav okorni in ta nauk ravno teh dveh reči naj bolj tirja, se morajo v začetku le prav malih števil prav temeljito vaditi. Ravno začetni nauk v prvem razredu je podlaga vsim drugim. Ako je bila tu postavljena dobra podlaga, se potem more v višjih razredih dobro napredovati; ako je bila pa tu slaba podlaga vložena, razpadajo navadno drugi nauki, kakor hiša, ki je na pesek zidana. Ako se pa hoče v prvem razredu, posebno v številstvu dobra podlaga vložiti, se mora s tem naukom prav počasi napredovati in pogosto ponavljati, ker to je mati vsega poduka. Neki skušen pedagog je svojim sodelavcem za vodilo pri poduku v številstvu tako le rekel: „Dosti je, da učenci prvo šolsko leto števila od 1 do 20 vsestransko preduhtujejo. Ako se jim te števila dobro vkoreninijo, se jim gotovo vse druge števila počasi same od sebe začnejo razvijati, da razumejo z njimi reševati različne naloge“. Iz tega se tedaj vidi, da učitelj z začetniki pri poduku v številstvu nikdar dosti previdno in prepočasi ne napreduje. — Da pa je ta poduk izobražljiv in mikaven, naj se pri nalogah nikdar preveč ne govori, da se učencem reč le še bolj ne zatamni. Nikar naj se jim ne daje preobširnih in težkih nalog, to dela otroke nekako negotove in maloserčne; ravno tako je tudi potrata časa, če se jim dajejo prelahke naloge. Na dalje se morajo naloge jemati iz okolisčin

otroškega življenja, ker take jim veliko bolj teknejo in jih veliko bolj mičejo, kakor naloge od neznanih reči. Priporočili so nam naš nevtrudljivi načelnik, preč. gospod dekan, da bi vsaki iz med nas do prvega učiteljskega zbora spisal naj manj kakik 20 otrokom primer-
nih nalog in jih sabo prinesel, da bi jih potem eden od drugega pre-
pisali in si o tej zadevi pridobili obilo tvarine. — Zares hvale vredno
priporočilo! — Tudi se je poterdilo, da se mora učitelj za ta nauk
vselej, kadar ga hoče prav pospeševati, prav dobro pripraviti. Uči-
telj, ki se za ta nauk vestno pripravlja, ne zgreši pri tem prave poti.
Kar pa zadeva drugo polovico tega vprašanja, so nekteri učitelji kar
naravnost rekli, da desetni drobci in tričlenka bi bilo v ljudskih šolah
odveč; drugi pa so menili, da bi se odrasčeni učenci ljudskih šol ko-
likor tolko v tem podučevali, posebno ako so za to sposobni in pri-
pravni, — in sicer prvič zato, ker je pri izšteviljenji z novim de-
narjem kaj pripravno, in kar bi utegnilo sčasomo navadno biti, drugič
pa zato, da bi se pri učencih razum bolj bistril, in se njih dušne
moči vsestransko izobrazevale. Kako naj se vse to obravnuje, nam
kaže „Navod za poštenevanje iz glave in s številkami“ (Methodik des
Kopf- und Zifferrechnens).

O tretji reči (c) se je nekako tako le govorilo: Pred vsem naj
se učitelj prizadeva, da v otroških srcih nagnjenje do greha po moči
zatira, in v njih zbujajo in goji lepe čednosti. Zgodnji strah božji naj
se otrokom v serce vcepi, da se povsod spominjajo, da jih Bog vidi,
in se za tega voljo lepo in sramožljivo obnašajo, koder hodijo. Na-
dalje se jim mora tudi zgodaj ljubezen do Boga in do svetih reči
prižgati, da že mladi iz ljubezni do njega dobro delajo in slabo opu-
ščajo. Druga lepa čednost, ki se pri otrocih, ako hočemo da bodo
iz njih resnično kersanski ljudje, nikdar pogrešati ne sme, je po-
nižnost. Ravno ker se ljudje premalo Boga bojé, se je ostudna
strast poželjivosti tako močno po širokem svetu jela razširjati; ravno
ker so nekteri ljudje tako napuhnjeni, je toliko tožbarij, pravd, krivih
priseg, pobojev, samomorov i. t. d. Kakor je napuh prvi poglavitni
greh, ravno tako je tudi ponižnost prva in naj lepša čednost. Po-
nižni otroci — dobri kristijanje — blagor nam! napuhnjeni otroci —
hudobneži brez konca in kraja — gorje nam! — Tudi o tej reči
veljá zlati pregovor: „Beseda gine, zgled pa rine“. Ako hoče učitelj
iz otrok resnično dobre in pobožne kristijane zrediti, jim mora sam
vv seh zadevah lep zgled dajati. On naj bo v vseh rečeh resnoben,
natančen, resnično pobožen, ponižen in krotak, prijazen do vseh, moder
v govorjenji in v vsem obnašanji, pošten in vedno pravicoljuben.

Tudi naj bi on o posebnih prilikah svoje učence, kjer vsaki dan
k sv. maši ne hodijo, zbral in v cerkev peljal, tam ž njimi pobožno
molil in tako v pobožnosti in ljubezni do Boga jih ogreval in njih serca
za vse dobro vnemal. Kakor pa kmetovavec le zemljo obdeluje in
seje, rasti in sadeža pa od Boga pričakovati mora, tako je tudi pri
učitelju. On svoje učence le učiti more, Bog pa je, ki njegovo delo
blagoslovlja in vravnjuje. Tedaj naj učitelj učencev pri molitvah nikar-
dar ne pozabi. Predragi bratje in sodelavci na šolskem polji! Priza-
devajmo se pred vsem, da homo mladost, ki nam je izročena, naj

pred v božjem strahu redili, in jo tako že zgodaj napeljevali na pravo pot v večno domačijo. Bodimo ji sami v vseh rečeh lep zgled! Tako bomo zredili pobožne kristijane, dobre očete in skerbne matere, zveste vojake, in poštene deržavljane. Tudi pri lepi keršanski odreji naj bo naše geslo: naprej z Bogom za vero, narod in vladarja! — Ako bo „Tovaruš“ in njegovim č. bravecem drago, bom pri prvi priliki o našem zboru zopet kaj pisal! — Z Bogom! *) *M. Dobrepoljski.*

Z Gorenškega. Kar sem se bal, se je zgodilo: čas sv. Jurja mi je šolo izpraznil. Vsi večji učenci so šli z živino na pašo in po drugem delu, ž njimi pa tudi moj trud in veselo upanje za letošnje šolsko leto; kar pa jih je še ostalo, so večidel zginili zdaj, ko so opravili sv. obhajilo. Neka kriva misel je pri nekterih starših, ki menijo, da otrok mora hoditi v šolo le toliko časa, da opravi sv. obhajilo, potem pa je že „majoren“ in ne potrebuje šole. Slišal sem, da so v sosedni fari duhovni gospodje tudi to napako zapazili in že nekaj časa tako ravnajo, da otrok ne pusté k sv. obhajilu pred, preden ne znajo zraven keršanskega tudi dovolj drugih šolskih naukov in ne dostojé postavnega časa za šolo, ter na koncu šolskega leta s šolskim spraševanjem združijo tudi slovesno sv. obhajilo. Tako hodijo otroci, mali in večji, celo leto pridno v šolo in pri skušnji se vidi, kako jim tekne šola — pač vse drugače kakor tam, kjer so po leti prazne šolske klopi. — Jaz menim, če se v enem kraji poletna šola tako pospešuje, bi se lahko tudi drugod. Bog daj, da bi se! — Povem naj še mično prigodbico, ki sem jo pretekli teden doživel. V šoli imam dečka, ki že nekoliko časa šolo zamuja in večkrat ga celó blizo ni. Napravim se neki dan in grem v hišo tega učenca, da bi od staršev zvedil, zakaj ni zanikerneža v šolo; pa glej, kaj se mi je zgodilo! Ko grem proti hiši, vidim dečka pred hišo, ki je kamnje na drevo lučal in cvetje klatil; ko pa me zagleda, skoči hitro v hišo in gleda pri oknu, kam se bom obernal; hitro jo tedaj zavijem okoli vogla in stopim v hišo, v kateri je bila mati z dečkom sama domá. Jaz: Ne bodite hudi, mati, pridem vas prašat, zakaj vaš Miha ne hodi tako pridno v šolo, kakor drugi otroci? Mati: „Bojé ga vedno kregate, da ne mara za vas; pa tudi jaz ga ne silim, da bi hodil v šolo, ker nočem, da bi kdo režal na moje otroke, mi smo gruntar, vi pa še kajžar ne!“ — Hotel sem svojeglavni materi nekoliko odgovoriti, pa smuknila je iz stanice v hram in zaderlešnila vrata za seboj, da se je pokadilo za njo. — Kaj pravite, ljubi bravci, kako se ozdravijo taki starši in poboljšajo njih otroci? — 0 —

Iz Ljubljane. V volitvi za mestno svetovavstvo 12. t. m. je bil za mestnega svetovaveca tudi izvoljen preč. gospod **Janez Poklukar**, profesor bogoslovja, kateri je bil že predlanskem v mestnem odboru, in komur je tudi šola in sploh izreja pri sercu.

*) Nam bo prav ljubo!

Vredn.

 Današnjemu listu je pridjana pesem z napevom.
Tudi posamni iztisi so naprodaj.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.

Sveta želja.

Za sveto Telo.

Fr. Sr. Adamič.

Andantino con amore.

ORGLJE.

Organ introduction in C major, 4/4 time. The right hand features a melodic line with grace notes and slurs, while the left hand provides a steady accompaniment. Dynamics include piano (p), sforzando (sfz), and forte (f).

SOPRAN.
ALT.

TENOR.
BASS.

Vocal introduction for Soprano, Alto, Tenor, and Bass. The vocal lines are in C major, 4/4 time, with lyrics in Slovenian. Dynamics include forte (f), piano (p), and sforzando (sfz).

K te - bi, o Go - spod! zdi - hu - jem, Vse pri te - bi pri - ča - ku - jem Do - pol - ni - ti si že - lje, Kjer, o

ORGLJE.

Organ accompaniment for the first vocal phrase. The right hand has a melodic line with slurs and dynamics (f, p), while the left hand provides a harmonic accompaniment.

Vocal continuation for Soprano, Alto, Tenor, and Bass. Dynamics include forte (f), piano (p), and sforzando (sfz).

Je - zus! ti pre - bi - vaš, Mir, slad - kost pov - sod raz - li - vaš, Bol - no zdra - viš ti ser - ce. Bol - no

Organ accompaniment for the second vocal phrase. The right hand features a melodic line with a trill and dynamics (f, p, mf, crescendo, f), while the left hand provides a harmonic accompaniment.

ti ser - ce. 1ma et 2da. 3za.

zdra - viš ti ser - ce. ce.

ti ser - ce. 1ma et 2da. 3za.

do dal segno p

Pridi, Jezus, pridi k meni!
 Beve, zmote vse preženi,
 Me napolni z milostjo!
 V dobrem daj mi vedno rasti,
 Vsaki dan ti bolj dopasti,
 In ljubiti te zvestó.

Oj ne daj mi se ločiti
 Kdaj od tebe in grešiti!
 Me na pravo pot ravnaj! —
 Daj pobožno mi živeti,
 V tvoji milosti umreti,
 In doseči sveti raj!

(Glej Praprotnikove: „Pesmi cerkvene in druge“ str. 29!)